

УДК 378.147.091.31-051:796

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Петров А. О.

Проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення в практичній діяльності навчальних закладів, зокрема поза увагою дослідників все ще залишаються сутність, структура професійної компетентності, не отримали ґрунтовного розкриття її обґрунтування зміст, форми і методи формування компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі їх фахової підготовки у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: фахова підготовка, компетентність, здоров'язберезувальні технології.

Проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры еще недостаточно исследована в педагогической теории, а потому не нашла надлежащего отображения в практической деятельности учебных заведений, в частности без внимания исследователей все еще остаются сущность, структура профессиональной компетентности, не получили основательного раскрытия и обоснование содержание, формы и методы формирования компетентности будущих учителей физической культуры в процессе их профессиональной подготовки в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетентность, здоровьесберегающие технологии.

The problem of professional competence formation remains to be insufficiently investigated in the pedagogical theory and therefore it is not sufficiently reflected in practical activities of educational institutions. In particular, the essence and structure of professional competence still remain outside of researchers' attention; thorough investigation and substantiation are required for the content, forms and methods of competence formation in future teachers of physical culture in the process of professional preparation at higher educational institutions of Ukraine.

Key words: professional preparation, competence, health promoting technologies.

В умовах соціально-економічних перетворень в Україні питання збереження здоров'я української нації належить до рангу пріоритетних ідеалів і національних інтересів, зростають вимоги з боку суспільства до якості підготовки спеціалістів, які обслуговують сферу фізичної культури, до рівня їх професійної компетентності. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісного формування компетентності майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, спроможних здійснювати реалізацію методичної функції в сучасних умовах із урахуванням здоров'язберезувальних технологій.

Концептуальні положення щодо формування готовності майбутніх учителів фізичної культури визначено у Законах України "Про фізичну культуру і спорт" (1993), "Про освіту" (1996), "Про вищу освіту" (2001), Національній доктрині розвитку освіти України (2002), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004). Закон України "Про вищу освіту" ґрунтується на понятті "професійна компетентність" при визначенні вимог до випускника та якості вищої освіти і, таким чином, орієнтує освіту на здобуття випускниками фахової компетентності. Галузевими стандартами вищої освіти України (ГСВО) запроваджується модель компетентності фахівця, названа освітньо-кваліфікаційною

характеристикою (ОКХ) (Наказ МОН України від 31.07.98 № 285), в якому узагальнюється зміст освіти, тобто відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце фахівця в структурі господарства держави і вимоги до його компетентності, інших соціально важливих властивостей та якостей. Отже, компетентність спеціаліста є одним із складових компонентів державних освітніх стандартів. Компетентнісний підхід в освіті України запроваджується як обов'язковий на державному рівні.

Вища педагогічна освіта виконує особливу, ключову функцію у формуванні сучасної людини, її інтелектуального та духовного потенціалу. Стратегія розвитку сучасного українського суспільства в умовах соціально-економічних реформ об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації. В цих умовах професійна компетентність майбутнього фахівця стає основним системоутворювальним фактором, що визначає його підхід до виконання практичних завдань формування здорових і освічених підростаючих поколінь.

Компетентність на сучасному етапі є показником якості вищої освіти, що формує основи її професійного аспекту, необхідного для прийняття рішень і діяльності у сфері обраної професії [5, с. 3]. Характерними рисами системи освіти на сучасному етапі є тенденції демократизації, гуманізації, що віддзеркалюють потреби суспільства у вільних освічених громадянах, у визначенні їх права обирати той рівень освіти, який дозволить максимально розвивати свої здібності, задовольняти різні освітні потреби [5, с. 7]. Ці процеси стають пріоритетними у визначенні освітніх стратегій, тому що навчання у вищих педагогічних навчальних закладах – це тільки базовий етап у становленні професійно-педагогічних якостей та вмінь, який полягає в тому, щоб, насамперед, перейти від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу, який створює передумови для формування особистості вчителя [4, с. 66].

Посилення реалізації методичної функції в професійній діяльності потребує модернізації процесу формування компетентності майбутніх учителів фізичної культури під час фахової підготовки. Якщо раніше основною метою підготовки вчителя фізичної культури було технологічне зростання, то сьогодні змінило орієнтири на його особистісний розвиток, що є наслідком самоорганізації та узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду майбутнього фахівця. З цих позицій компетентність розглядається як категорія, обумовлена рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здатностями педагога, і припускає, поряд з технологічно-педагогічною готовністю до розв'язання професійних завдань, його гуманну педагогічну позицію, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності й високий рівень загальної й професійної культури. У світлі сказаного необхідна модернізація системи підготовки майбутнього учителя фізичної культури на основі впровадження нових підходів і сучасних технологій в освітній простір вищого навчального закладу.

Водночас у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі фізичної культури існує низка суперечностей: між підвищеними вимогами з боку суспільства до якості освіти, зокрема професійно-фізкультурної, і рівнем компетентності випускників; між масовістю підготовки майбутніх учителів фізичної культури та індивідуально-творчим характером їх професійної діяльності; між орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі та традиційним змістом, формами і методами підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання та спорту.

Необхідність розв'язання цих суперечностей потребує переосмислення мети, змісту і завдань формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної освіти.

За результатами аналізу реального стану навчально-виховного процесу у вищій школі, побудованого на принципах предметно орієнтованої парадигми освіти, виявлено, що на практиці домінує функціональний підхід, який виявляється в слабких зв'язках між окремими дисциплінами, підготовці не до цілісної майбутньої професійної діяльності, а до деяких видів навчальної і педагогічної

роботи й спрямований на розвиток процесуальних функцій мислення, а не на ціннісний зміст свідомості. Ще не розроблена система професійної підготовки педагога в галузі фізичного виховання і спорту, яка забезпечувала б його особистісно-професійне становлення, самовизначення й суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах особистісно орієнтованої освіти; не визначені умови формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури; не виявлені критерії професійної компетентності фахівця з урахуванням нових вимог до кваліфікації в цій галузі.

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення в практичній діяльності навчальних закладів, зокрема поза увагою дослідників все ще залишаються сутність, структура професійної компетентності, не дістали ґрунтовного розкриття й обґрунтування змісту, форм і методів формування компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі їх фахової підготовки у вищих навчальних закладах України.

Головна мета професійної освіти в галузі фізичної культури полягає в підготовці висококваліфікованих учителів фізичної культури на основі компетентнісного підходу, що забезпечує здатність педагогів забезпечувати якісний педагогічний супровід здоров'язбережувальної діяльності у системі класної, позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи в різних освітніх установах та структурах фізичної культури і спорту.

У наукових і науково-методичних джерелах виділяються ключові компоненти професійної компетентності: інформаційна, комунікативна, продуктивна компетентність, автономізація як здатність до саморозвитку, самоорганізації, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможність, моральна, психологічна, предметна, соціальна, математична, мовна та ІКТ-компетентність як здатність ефективно взаємодіяти з новітніми інформаційними засобами комунікації. З огляду на зазначене можна стверджувати, що під професійною компетентністю педагога слід розуміти таку організацію його життя і професійної діяльності, коли на основі бази знань, умінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі, безперервного самовдосконалення й саморозвитку власної особистості він забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу з надійними, наперед визначеними результатами.

На основі проведених досліджень доходимо висновку, що в сучасних умовах, коли збереження здоров'я учнів стає пріоритетним напрямком діяльності школи, список ключових педагогічних компетенцій слід доповнити здоров'язбережувальною компетентністю. Досі вона не виокремлюється усіма дослідниками, але умови змінилися, і ніхто не зможе заперечити, що здоров'я учасників навчально-виховного процесу треба сьогодні ставити на чільне місце.

Ми пропонуємо розглядати сутність здоров'язбережувальної компетентності учителя фізичної культури у зв'язку з іншими його професійними компетентностями. Під здоров'язбережувальною компетентністю учителя фізичного виховання ми розуміємо систему професійних умінь, готовності і мотивації до здійснення здоров'язбережувальної діяльності на основі професійного застосування здоров'язбережувальних технологій.

Здоров'язбережувальна компетентність учителя фізичної культури охоплює: спрямованість особистості педагога; мотивацію до належного виконання професійних обов'язків; професійні уміння; здатність до подолання стереотипів; готовність здійснювати здоров'язбережувальну діяльність; принциповість, здатність доводити задуми до завершення; самостійність, цілеспрямованість, вольові якості.

Здоров'язбережувальна компетентність учителя фізичної культури реалізується переважно через його вміння використовувати здоров'язбережувальні технології у практиці навчально-виховного процесу школи.

На нашу думку, здоров'язбережувальні технології – це комплекс засобів, що цілеспрямовано й гарантовано забезпечують формування в суб'єктів педагогічного процесу в ході їхньої взаємодії готовності до здоров'ятворення та сприяють формуванню здоров'язбережувальних компетенцій як мети й результату здорового способу життя. Здоров'язбережувальні технології створюють

безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям дитини.

Володіння і застосування здоров'язбережувальних технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога. Учителі фізичної культури у тісному взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами та соціальними працівниками, усіма, хто зацікавлений у збереженні і зміцненні здоров'я дітей, повинні створити здоров'язбережувальне середовище навчального закладу, де здоров'язбережувальні технології реалізуються найбільш повно і комплексно.

На основі аналізу наукових та науково-методичних джерел ми виокремимо групи здоров'язбережувальних технологій, на формуванні яких треба зосередити увагу при підготовці студентів у вищих навчальних закладах: технології боротьби зі втомою; фізкультурно-оздоровчі; створення здоров'язбережувального середовища; профілактика порушень постави, стопи, зору; загартування та гігієни; профілактики захворювань.

Сучасному учителю фізичної культури потрібно бути добре підготовленим у сфері практичного застосування здоров'язбережувальних технологій, професійної діяльності, де відбувається перехід з площини "маю знання, знаю, що це таке", в площину "знаю, як це застосувати на практиці". Саме поняття "здоров'язбережувальна компетентність" утворює щільний зв'язок між знаннями здоров'язбережувальних технологій та вміннями їх практично застосовувати.

Для ефективного впровадження в педагогічну практику ідей здоров'язбереження необхідно, щоб відбулися зміни:

- ставлення вчителя до учнів. Педагог повинен повністю приймати учня таким, яким він є, і на цій основі намагатися зрозуміти, які його особливості, схильності, вміння та здібності, який можливий шлях розвитку;
- світогляду вчителя, його ставлення до себе, свого життєвого досвіду в бік усвідомлення власних почуттів, переживань з позиції проблем здоров'язбереження;
- ставлення вчителя до завдань навчального процесу педагогіки оздоровлення, яка передбачає не тільки досягнення дидактичних цілей, а й розвиток учнів з максимально збереженим здоров'ям.

Ефективність позитивного впливу різних оздоровчих заходів визначається не хаотичністю методів, а системним застосуванням здоров'язбережувальних технологій, серед яких обираються ті, що є в наявних умовах найбільш ефективними, придатними для ситуації та посилюючими для учасників навчально-виховного процесу.

Таким чином, діяльність сучасного вчителя фізичної культури має бути спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальних компетенцій, з якими вони мають вийти зі школи та використовувати протягом життя. Здоров'язбережувальні технології, що систематично, планово і комплексно використовуються вчителем, сприяють формуванню в дітей стійкої позиції, що передбачає визнання цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізичною, соціальною, психічною, духовною). Формування в учнів компетентнісного ставлення до власного здоров'я забезпечується компетентним використанням здоров'язбережувальних технологій. Ефективність формування здорового способу життя вимагає активного залучення учнів до здоров'язбережувального навчального процесу, формування в них активної позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я.

Література

1. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.

2. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти / М. Б. Євтух // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – С. 66–76.
3. Єрмаков І. Навчання і компетентність: пошуки сенсу і змісту / І. Єрмаков // Завуч (Шкільний світ). – 2005. – № 19. – С. 3–4.
4. Мруга М. Р. Методи педагогічної діагностики та тенденції їх розвитку / М. Р. Мруга // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Педагогіка". – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – Вип. 11. – С. 76–82.
5. Самсутіна Н. М. Професійна компетентність як показник якості фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Вісник Бердянського державного педагогічного інституту / Н. М. Самсутіна. – Бердянськ, 2011. – Вип. 9. – С. 34–39.
6. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Титаренко Л. М. – К., 2007. – 20 с.
7. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Тимошенко О. В. ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 344 с.
8. Шумська С. Індивідуалізація навчального процесу – пріоритетний напрямок роботи викладача фізичного виховання в СМГ / С. Шумська // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 7–12.